

Koldingbogen

- ÅRSTAL:** 2015
- FORFATTER:** Billy Sørensen
- TITEL:** Konen, der drog fra hjem - og mand
- KORT RESUME:** Niels Preben Iversen var 42 år gammel, da politiet fandt ham i 1878. Han vandrede blot rundt og havde ikke noget arbejde, ejede intet og havde intet hjem. Betjentene overlod ham til fattigvæsnets forsorg. Inden Niels ramte bunden, fik han imidlertid taget et fotografi omkring 1868-69 sammen med sin kone Amalie. Det er dette fotografi, som har resulteret i denne fortælling.

Konen, der drog fra hjem – og mand

Af Billy Sørensen

Året var 1878, politiet havde netop opdaget en mand, som blot vandrede rundt, han lavede ikke noget og havde ikke arbejde. Betjentene kunne dog ikke konstatere nogen kriminelle forhold. I stedet for at lade ham gå, valgte de at overlade ham til fattigvæsenets forsorg. Mandens navn var Niels Preben Iversen, han var 42 år gammel og udover, hvad han havde på, ejede han intet, havde intet hjem og var nu endt på bunden af samfundet. Inden Niels ramte bunden, fik han imidlertid taget et fotografi omkring 1868-69 sammen med sin kone Amalie. Det er dette fotografi, som har resulteret i denne fortælling.

Fattiggårdens arbejds- og opholdsstue for mænd omkring 1910. Foto: Kolding Stadsarkiv.

Konen, der drog fra hjem – og mand

Niels Preben Iversen blev født den 9. november 1836 på Majsing mark i Jerlev sogn og døbt i Jerlev kirke den 26. december 1836. Han var søn af gårdmanden Iver Jensen (1800-1873) og hans anden kone Anna Hansdatter (1806-1840). Forældrene var blevet gift tre år forinden den 14. september 1833. Det var faderens andet ud af tre ægteskaber, og i alt fik faderen otte børn, hvoraf de fem var halvsøskende til Niels.¹

Det var et ganske anderledes Danmark, fra det vi kender i dag, Niels blev født ind i. Danmark var et enevældigt kongerige, men efter Junigrundlovens indføring i 1849 var landets demokratiseringsproces begyndt. Hvor meget Niels mærkede eller interesserede sig for dette er ikke til at vide. Han kom ikke fra en rig familie, og demokratiet var dengang for de fåtallige. Kun 15 procent af befolkningen fik i 1849 stemmeret og Niels' forældre har næppe været del af denne gruppe på grund af deres lave status og indtægt.

Den 27. april 1851 blev den 14-årige Niels konfirmeret i Højer Kirke. Om kundskab og opførelse fik Niels fra præsten disse ord med på vejen "*Meget gode kundskaber, sædelig opførelse*".

Som 18-årig flyttede Niels hjemmefra den 9. november 1854. Han havde fået plads som tjenestekarl på Højen Præstegård. Her var han i to år, og hvordan skudsmålet var her, vides ikke. Bagefter fik han tjeneste hos forpagter Petersen på gården *Albertsminde*, også i Højen sogn.

Efter to års tjeneste på *Albertsminde* fik Niels et godt

skudsmål.³ Han kom i november 1858 til Hesselballe i Starup sogn, hvor han gjorde tjeneste på *Jerlefgaard*. Efter to års tjeneste kom han igen tilbage til føde-sognet, hvor han i november 1860 fik tjeneste på Jerlev kro.⁴ Her gjorde han tjeneste, indtil han kom ind som soldat.⁵

Ifølge lægdsrullerne, det danske militærs register over militærpligtige, var Niels inde til session i 1861. I lægdsrullerne er det desuden noteret, at Niels i 1861 var 60 tommer høj. Det svarer til 152,4 centimeter. Selvom det er omkring samme tid som den 2. Slesvigske Krig, er det ukendt, om Niels deltog. Enkelte af hans søskende har dog muligvis deltaget i de slesvigske krige.

Efter en kort soldatertid fik Niels i halvandet år tjeneste på *Vejsinggaard* i Skanderup sogn, herefter flyttede han for første gang til Kolding i maj 1865. Men efter et år rejste han i maj 1866 tilbage til Skanderup, hvor han opholdt sig indtil han efter seks måneder igen rejste tilbage til Kolding.⁶ Den 17. december 1867 blev han gift i Sankt Nicolai Kirke med Amalie Gundersen, der kom fra København, men som havde tjent sammen med Niels i Skanderup. Niels havde arbejdsmændene Georg Hansen og Frederik Jensen Küntz som forlovere, ingen af dem var familie. Årsagen skal muligvis findes i Amalies mave. Måske er det efter brylluppet, at Niels og Amalie vælger at tage forbi fotograf Aagaard på Rendebanen, det kunne i hvert fald godt være parrets bryllupsbillede.

Konen, der drog fra hjem – og mand

Niels Preben Iversen og hustruen Amalie. Fotografiet, der muligvis er parrets bryllupsbillede, er taget

i fotograf Aagaards atelier i Kolding.
Foto: Kolding Stadsarkiv.

Låsbygade omkring 1895. Foto: Ludvig Thomsen /
Kolding Stadsarkiv.

Amalie fra København

Amalie Gundersen blev født den 2. juli 1841 i København. Ifølge folketællingen fra 1845 boede Amalie hjemme hos sin mor på Løvstræde nummer 120. Moderen, Inger Christine Gundersen født Schau (cirka 1800), var da allerede enke, i en alder af kun cirka 45 år. Hun tjente og ernærede familien ved håndarbejde, og hun havde fire børn boende hjemme, deriblandt var den kun tre år gamle Amalie.⁷

Ifølge folketællingen for 1840 hed Inger Christines ægtemand Hans Jacob Gundersen. Man kan spekulere over, om han egentlig var far til Amalie. I folketællingen fra 1840 er der nemlig ved Inger Christine noteret: *“Ernære 5 Børn med Haandarbeide som er meget behjælpelig - da min Mand Snedkermester Hans Jacob Gundersen for 2 3/4 aar siden er reist til Americha for at søge Erværv”*⁸. Kirkebogen nævner dog Hans Jacob Gundersen som far til Amalie. Der er ligeledes meget der tyder på, at han var kommet hjem fra Amerika, idet han sammen med Inger Christine står som faddere i kirkebogen for Amalies dåb i Holmens Kirke den 21. januar 1842.⁹

Som tidligere nævnt var Amalies mor allerede i 1845 blevet enke, det var dog ikke hele sandheden, for sjovt nok var faderen Hans Jacob Gundersen (født den 27. oktober 1793¹⁰) også angivet i folketællingen for 1845 som enkemand. Han havde en enkelt søn boende ved sig på Hummergade nummer 228, samme sted som familien havde boet, da Amalie blev født. Gennem folketællingerne er det muligt at følge forældrene op igennem tiden. Allerede i folketællingen

fra 1850 afsløres det, at forældrene var blevet skilt. Moderen boede senere i livet ved en af døtrene og hendes mand. Faderen boede mest for sig selv. Sidste gang moderen findes i folketællingerne er i 1880, hvor hun er betegnet som *“Vartovlem”* (hospitalslem), samtidig er det noteret, at hun var fraskilt.¹¹

Det er en baggrund, Amalie ikke kan have været stolt af. Uægte børn og skilsmisser var endnu ikke socialt accepteret, og det var noget, man generelt så ned på dengang. Måske er det derfor, at hun valgte at rejse væk. Modsat faderen rejste hun helt til Jylland, hvor hun havde fundet en tjenestepuds. Det er ikke helt sikkert, hvornår Amalie rejste. Hun får plads i Skanderup sogn efterfulgt af en plads i Hjarup. I november 1862 fik hun, i en alder af 21 år, igen plads som tjenestepige i Skanderup sogn. Nogle måneder senere i februar 1863 fik Niels tjeneste på samme gård som Amalie. Efter et års tid rejste Amalie i oktober 1863 til Kolding, og snart fulgte Niels efter.

Et kort ægteskab

Ved brylluppet i december 1867 var Amalie højst sandsynlig allerede gravid, hvilket nok var grunden til, at Niels og Amalie blev gift. Det blev dog ikke et børnerigt ægteskab, for da det første barn kom til verden den 15. marts 1868 var det en dødfødt pige. To år senere den 6. marts 1870 kom endnu en dødfødt pige og parrets sidste barn en dreng, født den 5. februar 1871, var også dødfødt.¹²

Danmark var stille ved at komme sig oven på nederlaget i 1864, industrialiseringen havde fået sit fod-

fæste. Allerede i 1850'erne med grundlæggelsen af Waltersdorfs jernstøberi i Låsbygade var industrialiseringen kommet til Kolding. Med tilflytningen fra land til by begyndte industrialiseringen for alvor, og det er med al sandsynlighed den, som fik Amalie og Niels ind til byen i takt med, at det blev sværere at finde arbejde på landet. Efter Niels kom til Kolding, havde han det første år gjort tjeneste på *Nørremark* udenfor byen, herefter kom han indenfor den gamle bygrænse hos tømreren Jens Peter Jacobsen i Blæsbjerggade 41e, hvor han tjente i et år. Omkring 1870 skiftede han plads igen denne gang til Grøn i Nørregade.

Niels og Amalie boede i Låsbygade i 1870, her havde de lejet nogle værelser, måske kun et enkelt på 2. sal i Låsbygade 78c (matrikel nummer 143).¹³ I huset boede der mange andre familier. Udover Niels, der erhvervede sig som daglejer, og hans kone Amalie, boede der også en skomager med børn og lærlinge, en enke som erhvervede sig som salgskone samt husets ejer Hans P. Rasmussen (kaldet Magleby). I forhuset blev der drevet værtshus, hvor værtshusholder og krigsveteran Niels J.S. Kobstrup boede.¹⁴

Flere i huset modtog igennem perioder fattighjælp fra kommunen, og det var ikke her, at de rigeste boede. Niels betalte kun 200 rigsdaler i skat i 1870, hvilket på den tid ikke var særlig meget selv for en almindelig arbejder. Niels var da også den i huset, der betalte mindst i skat, og han må altså have tjent mindst. Allerede i 1870 begyndte de hårde tider. Om Amalie ville eller ej, har hun været tvunget til at

arbejde, ellers måtte familien gå sultne i seng. Hvad hun beskæftigede sig med vides dog ikke.

Efter et halvt år hos Grøn kom Niels i halvandet år i tjeneste i Låsbygade for Joh. T. Efterfølgende havde han kort tid plads hos slagteren Christian Ørum i Låsbygade, men han mistede sin plads i 1871. Samtidig kom det tredje dødfødte barn til verden. Herefter er det formodentligt gået helt skævt i ægteskabet, og det ender som en ulykkelig historie. Amalie valgte nemlig samme år at forlade Niels, hun "*drog fra hjem og rejste til København*", som der senere blev anført i fattigprotokollen.

Fattigvæsenets forsorg

Da Amalie rejste fra Kolding og forlod Niels, mistede han også sit hjem.¹⁵ Det gik kun ned ad bakke herefter for Niels. Han vandrede rundt, kunne ikke finde arbejde og blev "*af Politiet optaget som suptensløs* [subsistensløs, red.] og [...] *afgivet Til Fattigvæsets forsorg*" i 1878. Herefter var Niels under forsørgelse resten af sit liv fra fattiggården i Kolding. I 1878 havde han, ifølge Kolding fattigkommissions forhandlingsprotokol, ikke set eller hørt fra konen siden 1871. Parret blev ikke skilt, men om de forsøgte at blive det, vides ikke. Man kan spekulere i, om Amalie har skammet sig for meget til, at hun ville ansøge om skilsmisse.

Fordi Niels var blevet født i Jerlev sogn, sendte Koldings fattigkommission i april 1878 et brev til Jerlev sogneråd med forespørgsel om, hvad Niels havde lavet her, og om Jerlev kunne erkende "*Forsørgelses-*

Fattiggårdens soverum for vagabonder omkring 1910. Foto: Kolding Stadsarkiv.

ret". På denne tid var det en persons fødesogn eller købstad, der skulle betale fattighjælpen. En person, der i en længere periode havde haft fast bopæl et andet sted, skulle dog have hjælp dette sted. Fordi Niels havde haft fast bopæl i Kolding siden 1868, fik han derfor fattighjælp herfra.¹⁶

I de første måneder og år efter Niels mistede sit hjem, havde han ifølge fattigvæsenet ikke noget "fast ophold", med andre ord var Niels endt på gaden som hjemløs, og det var han tilsyneladende stadig, da politiet i 1878 fik kig på ham, også sin familie havde

han formodentlig mistet kontakten til. Fattigvæsenet forsøgte ofte at få familier til at yde hjælp eller tage imod deres slægtninge.

Ifølge Jerlev sogneråd kunne familien dog næppe hjælpe i denne sag, for "*Med hensyn til om hans brødre vil og kan yde ham nogen Understøttelse derom tør man ikke udtale sig men det er dog tvivlsom da tre af brødrene ere haandværkere som selv har Familie at ernære men er for øvrigt meget flittige og respektable Mænd som ernære sig vel.*"¹⁷ Blandt søskende var storebroderen, Poul Jensen Iversen (1834-1911), karetmager i Vejle. Lillebroderen, Anton Iversen

Fattiggården på Svietorv omkring 1900.
Foto: Caprani / Kolding Stadsarkiv.

(1846-1922), havde overtaget faderens gårdsted, som han drev videre. Generelt så det ud som om, at søskendeflokken klarede sig noget bedre end Niels, der nok var familiens såkaldte sorte får.

Niels døde den 8. marts 1882 på amtssygehuset i Kolding, 45 år gammel, og han blev begravet den 11. marts på Koldings gamle kirkegård. Den sidste tid inden sin død må han have tilbragt på fattiggården, for der blev betalt underhold til ham i 1882 for 17 kroner og 76 øre. Ved hans død måtte Kolding kommune også betale for begravelsen, blandt andet en ligkiste til 12 kroner, i alt løb udgifterne til begravelsen op i 34 kroner og 41 øre.¹⁸ Det ser ikke ud som om fattigvæsenet har forsøgt at finde Amalie, da Niels døde. Om noget familie overhovedet er blevet kontaktet er tvivlsomt.

Sygeplejeske i København

Fra hjemmet "drog" Amalie, hun rejste tilbage til

København. Det gik hende her noget bedre end Niels i Kolding. Det er uvist, hvad hun, i tiden efter hun forlod Kolding, foretog sig. I 1885 dukkede hun dog igen op i folketællingen. I 1885 boede Amalie på Strandvejen i Lægeforeningens boliger.¹⁹ Hun arbejdede på dette tidspunkt som sygeplejeske, et erhverv hun havde i mange år frem. Hun arbejdede måske på Rigshospitalet, som hun senere kom til at bo meget tæt på.²⁰ At være en i praksis fraskilt kvinde i slutningen af 1800-tallet har ikke været nemt. Faren for at havne på samfundets bund har med sikkerhed været noget, som Amalie måtte se i øjnene og forsøge at arbejde sig væk fra.

Det er således bemærkesværdigt, at på trods af en belastet baggrund, klarede Amalie sig. I politiets registerblade blev der i starten af 1890'erne angivet, at Amalie arbejdede med håndarbejde. Fra 1895 og frem fremgår det ligeledes af registerbladene, at Amalie havde fast bopæl på Blegdamsvej 134 1. sal. Ligesom, at hun fra 1895 og efterfølgende arbejdede som sygeplejeske.²¹ Amalie har måttet opbygge en ny tilværelse efter bruddet med Niels, og det lykkedes på imponerende vis for hende.

Amalie var blevet født ind i et Danmark, hvor kvinden var nederst i samfundet. Men efterhånden fik demokratiseringen sin fremgang i Danmark, og som 74-årig opnåede Amalie noget, som Niels aldrig fik, nemlig da hun i forbindelse med grundlovsændringen i 1915 fik stemmeret og dermed medbestemmelse på lige fod med mændene.

Amalie døde den 20. oktober 1919, 78 år gammel.²² Det er ikke meget, som er noteret i kirkebogen, blot at Amalie var sygeplejeske og enke. Hendes tidligere mands navn nævnes ikke. Det er uvist, om hun selv fortiede sin baggrund, eller om der bare ikke var nogen til at fortælle historien. Hverken Niels eller Amalie efterlod sig børn.²³

Noter

1. Jerlev sogn, Vejle amt, dvs. kirkebøger, set på Danish Family Search og Privat slægtshjemmeside, <http://bjørnholt.net/p/4139.htm>, Palle Steen Bjørnholt Hansen, set 23, juni 2015
2. Jerlev sogn KB, 1844-67, tilgangs og afgangslister, ao-opslag 86
3. Jerlev sogn KB, 1844-67, tilgangs og afgangslister, ao-opslag 40
4. Kolding Fattigkommissions Forhandlingsprotokol
5. Ikke medlem af våbenbrødrenes afdeling i Kolding, ikke ansøgt om erindringsmedalje for krigsdeltagelse
6. Folketællingen 1845, København, <http://www.danishfamilysearch.dk/cid6092188>
7. Folketællingen 1850, København, <http://www.danishfamilysearch.dk/cid4767661>
8. Holmen sogn, København (Sokkelund herred), fødte kvinder 1835-1842, AO-opslag 165
9. Fødte København (G) navnregister, af Arne Julin, http://danbbs.dk/~stst/kbh_kbg_reg/foedte_g.txt
10. Folketællingen 1880, København, <http://www.danishfamilysearch.dk/cid11314394>
11. Kolding Sankt Nikolaj kirkebog, fødte, set på Danish Family Search (kan fremsøges under "Niels Preben Iversen")
12. Skattepligtige i Kolding 1870, set på Kolding Stadsarkiv læsesal
13. Folketælling 1870, nr. 78 i Laasbygade, Ao-opslag 249
14. Kolding Fattigkommissions Forhandlingsprotokol
15. Kolding Fattigvæsen, korrespondance 1878, Kolding Stadsarkiv – brev fra Jerlev Højen sogneraad - Journal n138/1878
16. Ibid.
17. Kolding Fattigkommissions Hovedbog 1875-1881, pag. 428
18. Oprindeligt Lægeforeningens boliger, i dag kendt som Brumleby, bebyggelse på Østerbro i København
19. Folketællingen 1885, København, <http://www.danishfamilysearch.dk/cid15202294>
20. Politiets register blade, udfyldt 1. maj 1893, sidste registrering 1896, <http://www.politietsregisterblade.dk/component/sfup/?controller=politregisterblade&task=viewRegisterblad&id=1943601>
21. Politiets register blade, udfyldt 1895, sidste registrering ved død 1919, <http://www.politietsregisterblade.dk/component/sfup/?controller=politregisterblade&task=viewRegisterblad&id=3337271>
22. Nazaret sogn, København(Sokkelund herred), døde 1900-1922, set på Danish Family Search

Historisk kortudsnit over Hesselballe

